

לפרוץ חשיפות במסמכים

המסמכים הכלליים של העובדים בארץ ישראל

אגודת המתרגמים בישראל

תחום המעלה האוניברסיטת תל אביב

אוקטובר 1988

מסמך אגודת המתרגמים בישראל

ת.ד. 9082 ירושלים 91090

לשכת הקישור 02/257444 מברק 20008

בית חוקר המועל, רח' אוילוזוב 93, תל אביב

טלפון 03431111

דבר המערכת

נפתח כאן הגליון השמיני של "תרגימא", שבו נסגרת שנת ה'תשמ"ח, שנת ההתחלה של קיומנו. אומנם קיווינו שנגיע כבר בתשמ"ח לקצב של עשרה גליונות לשנה, אבל אולי "מוטב אוטו שנוסע - מאשר אותיות שנשארות ב...סדר" (כשהסמך האחרונה - שוויה, כמובן). ומי כמוכם יודע עד כמה גדול האתגר, שנוחר בפנינו - להוסיף ולהשחרר. נאחל איפוא לכולנו המשך מוצלח שיתבטא בהתרחבותו של מעגל העושים, למעננו ולמען החרבות העברית.

המערכת

הודעות הוועד

האסיפה השנתית של האגודה, והרצאתו של פרופ' מנחם פרי, יתקיימו בבית הסופר, ברח' קפלן 6, תל-אביב ביום ראשון, כ"ח בתשרי ה'תשמ"ט (9 באוקטובר 1988) בשעה 15.00.

נושא ההרצאה של פרופ' מנחם פרי:
"איך להפוך כסף קטן לכסף גדול - עקרונות תרגום בראשית-המאה"

האסיפה תסתיים ב-18.30.

*

הזמנה לאירוע

וועידה שנתית של איל"ש (אגודה ישראלית לבלשנות שימושית), 5 באוקטובר 1988, בבנין בית-הספר לחינוך (אולם עגול), הר הצופים. התכנסות ב-9.00.

בסדר היום:

- 11.15-10.50 - אריה ניומן: תרגום לאנגלית של המושגים "מינים" "נשים" "גדולי תורה וחכמיהם" במשנה תורה, שבת ב' ג': ניתוח נסיונות לגישור על פערים תרבותיים ולשוניים.
- 11.45-11.20 - חני עמית-כוכבי: תירגום זסלים, מבט לשוני וויזואלי על חלקי הסקסט בחרגומם ביחס לחרגום הסקסט השלם.
- 12.20-11.50 - לאה שריג: תרומתו של חקר-השיח לחקר התרגום.
- 17.25-17.00 - מרים שלזינגר: Maxim of Quantity - המתורגם כנמען ביניים.

*

בימים אלה נדפסת חוברת המתרגמים לשפות זרות שתישלח ליוריד הספרים בפרנקפורט. חמישים חברים החזירו את השאלון וביקשו להשתתף בפרוייקט. נשתדל שהחברת תימצא גם ביריד Expolinga הראשון לשפות, תרגום ומו"לים שיתקיים (לראשונה) בפרנקפורט (ב-16-20 בנובמבר ש"ז).

*

לחברים שמילאו בפרוואר שאלון והביעו נכונות לתרגם עבור מוסדות ומפעלים של ההסתדרות:

לידיעתכם, הרשימה הועברה במארס לוועד הפועל של ההסתדרות, אך עדיין לא הופצה. מבטיחים לנו שאחרי שינמרו שם את ה"סידורים" הלם יפיצו את הרשימה. כשיגיע אותו רגע מיוחל, נשלח שאלון זה גם לכל החברים שהצטרפו לאגודה מאז פרוואר.

*

דמי-החבר לתשמ"ט יהיו 40 ש"ח (לחבר נלווה - 25 ש"ח). נא לשלוח את השיקים (לא מזומן, בבקשה) לת"ד 3663, ירושלים, 91036.

*

מה למדנו ביום העיון:

ביום העיון שהתקיים בבית ההבראה "ארזה" ב-5 ביולי ש"ז הרצתה הגב' מרים שלזינגר בנושא: "יחסי יתר וחסר בתרגום". הנושא אינו מוגבל לסוג מסויים של סקסטים, ואכן הועלו בהרצאה דוגמאות ממקורות רבים ומגוונים, החל באריזות של חיתולים ומרקים, דרך סרטים ואופרות, וכלה בתרגומי שייקספיר והתנ"ך.

המשותף לכולם: התרגום משקף החלטה לכאורה של המתרגם להוסיף או לגרוע מן הסקסט המקורי, מעבר להיססים הכרחיים הקשורים בעצם ההעברה משפת המקור לשפת היעד ומעבר לאילוצי המדיום (רוחב המרקע, למשל) או הז'אנר (סוגים מסויימים של שירה, למשל). ההרצאה נסבה על נסיון לברר באלו נסיבות, ומאלו שיקולים, נוטה המתרגם (במודע או שלא במודע) להוסיף או לגרוע, אם כי ברור שכל נסיון להבין את ההנמקות ליחסי יתר וחסר בתרגום הוא בבחינת ספקולאציה (להוציא אותם מקרים בודדים שבהם העלה המתרגם את נימוקיו על הכתב בצורת מבוא וכו').

העובדה שאנחנו, כמתרגמים, איננו פועלים במודע על-פי תיאוריה זו או אחרת איננה משנה. קובעת התוצאה, ומה שניתן ללמוד ממנה. הדוגמאות, כך הדגישה המרצה, אינם "פיקאנטריה" לשמה, ובדרך כלל לא מדובר ב"פאסלות" תרגומיות.

ראשית, כדאי לזכור שישנן סברות שונות לגבי עצם נטייתו של סקסט

מתורגם להוסיף או לגרוע (שוב, מעבר למה שנובע מהבדלים לקסיקאליים ותחביריים בין שתי השפות שבהן מדובר). ביניהן, הסברה שלפיה ההנהרה (אקספליסיטאציה) היא כולל תרגומי (a universal of translation), כפי שטוענת ד"ר בלוס-קולקא; או ראיות האקספליסיטאציה והאימפליסיטאציה כשני קטבים, אשר כל אחד מהם מהווה כיוון הזחה אפשרי מן האדקוואטיות, כפי שטוען פרופ' טורי; או הנסיון למצוא מיתאם בין דרגת ההנהרה לבין גישותיהן השונות של שתי התרבויות לקונספטואליזאציה, כפי שטוענת ד"ר צלרמאיר.

בין אם בוחנים את הדוגמאות שהובאו בהרצאה במסגרת התיאוריות הללו או לא, נראה שמתרגמים השונים הביאו בחשבון (במודע או שלא במודע) נימוקים כגון:

1. הבדלים שיש לדעת המתרגם בין הנמען של המקור לזה של התרגום, בכל הנוגע ל:

- השתייכות תרבותית או לאומית.
- תודעה צרכנית (מה שמשפיע את מידת הפירוס בהוראות שימוש, למשל).
- נורמות התנהגות (מה שמשפיע על ניסוחן של אזהרות, פניות וכו').

2. הבדלים במערכת הנורמות האופראציוניות בשתי השפות, העשויים להתבטא ב:

- השמטות של מרכיבים הנתפסים כ"משניים" או "מיותרים".
- תוספות, חזרות (בעיקר באמצעות מלים סינונימיות) וצירופים כבולים המשקפים את נטייתה של מערכת היעד לערכיות סגנונית שונה מזו של המקור.

- שוני בחפיסת המודל שאליו משתייך הטקסט או זלזול במערכת הקולטת (שינויים בהיקף הטקסט בספרות לא-קאנונית, למשל).

3. הבדלים במערכת הנורמות החברתיות-חינוכיות, העשויים להתבטא ב:

- השמטה (צנזורה) של קטעים הנחשבים לפוגעים ברגשות קהל היעד, במוסר וכו'.

- תוספות ממניעים דידיאקטיים.

4. שינויים ממניעים חוץ-טקסטואליים:

- תוספות מתוך שאיפה להגדיל את הסכום שישולט (במונחים של סימני דפוס).

- השמטות של קטעים הדורשים מאמץ מיוחד (לאיתור מובאות, למשל).

לסיום, הובאו גם מספר דוגמאות מן התרגום הסימולטאני ונדונו השיקולים המיוחדים הפועלים בסוג זה של תרגום.

(והערת המערכת - תודה מיוחדת שלוחה למי שהיתה מוכנה לטרוח ולסכם את הדברים למען הציבור וביקשה להישאר בעילום-שם).

סדנאות "תרגימא"

ההצעה של יהודה עמיחי זכתה להתעניינות מרובה מצד חברים והיו גם מספר יוצרים שהתעניינו בנושא זה ובדומים לו.

אמנון שמוש (מקיבוץ מעין ברוך) מבקש שנפרסם ב"תרגימא" שיש לו עניין רב לבוא בדברים עם מתרגם (או עם צוות מתרגמים) שעשוי להתפנות לתרגום לאחת מהלשונות הסקנדינביות (ובמיוחד, לשבדית או לדנית).

בשלב ראשון מציע שמוש לתרגם את השיר שכתב על אנה פראנק ואנו מצידנו נשמח אם מישהו מחברינו יפנה אליו, במישרין - (לפי המען דלעיל).
*

בסינגן קוראח!

סימפוזיון בינ"ל על "היסטוריה" ו"מערכת" בחקר-התרגום הספרותי
ב-TRANSST מופיעה מודעה שמזמינה את מי שמעוניין בכך לשלוח מאמרי
תמצית (Abstracts, של 3 עמ') על הנושא הנקוב, לפי הכתובת:

Der Sprecher des Sonderforschungsbereichs (309)
"Die Literarische Übersetzung"
Georg August Universität
Nikolausberger Weg 7b
D 3400 Göttingen
(W.) Germany (FR)

הסימפוזיון ייערך ב-10-13 באפריל 1989.
*

* קראנו על הכינוס ה-10 של עמיתינו, באיגוד המתרגמים והמתורגמנים של
ניגריה. הכינוס נערך ב-24-27 באוגוסט באוניברסיטת לגוס, שבניגריה.

* קראנו על ספר חדש של מוחמד מביידה שעוסק ב-115 שנות תרגום
בתוניסיה, ונסקר שם, ע"י אחמד גסמי.

ועוד מהנעשה בכחב-עץ והפעם ב:babel.

בגיליון 1 בכרך 34 (1988) מצאנו מאמר של שייקביץ ואובין (באנגלית)
שענינו סקר-דעות ועמדות בנושא של מילונים דו-לשוניים למונחים
מקצועיים (עמ' 10-16).

לדעתנו, יש עניין באחת מהמסקנות שאליה מגיעים המחברים ולפיה קשה
למילונים להתמודד עם הקצב הנוכחי של חידושי-מונחים. לפיכך, יש לפתח
מערכת תומכת של דפי עזר וחוברות בין מהדורה למהדורה של אסופה
סרמינולוגית.

ולמי שמתעניין בעמיתינו מ-Eleas

אגודת העורכים בלשון האנגלית הוציאה לאור גיליון שני של STET (ת"ד
1570, ירושלים).

מוצעת בו סדנה לעריכה באמצעות מחשב (באנגלית); דמי ההשחתות בה -
200 ש"ח.

לפרטים יש לפנות לדוד, טל' 02-865772 (אחרי 23.00).

מדברים על כסף... קטן או גדול

"...אלמלא נרתמתי להרגעת הרוחות בקרב ציבור העצמאים חברי ההסתדרות - הרי שלפני ששה חודשים, היה ממוקם מאהל בדואי ליד הוועד הפועל, שיושביו - יהודים, דרוזים, בדואים, ואחרים הציעו קפה לכל אורח, אף-על-פי שהם שבתו שביחת רעב. צעדים אחרים שעמדו על הפרק היו - הגשת תביעות משפטיות נסיוניות נגד לשכת המס. וכל זאת על רקע קיפוחם של העצמאים והפליחתם בלשכת המס.

לא העצמאים המחפשים צדק יהיו אשמים אם ייאלצו לשוב ולנקוט צעדים כאלה ערב הבחירות במדינה - ההסתדרות תהיה אשמה, כיוון שהיא מתעלמת מבעייתם, במקום לפתור אותה.

העצמאים סוענים לקיפוח ואפליה בגובה המס האחיד הנגבה מהם, באופן קביעתו ובדרכי הטיפול של גובי המס בעיניניהם. חוקת ההסתדרות אינה שמה פדות בין עצמאי לשכיר - לא בזכויות ולא בחובות. אותה טבלת מס צריכה להיות תקיפה לגבי שניהם, אותם נוהלי גביה, אותם קריטריונים ואותו אופן אימות תשלום המס.

בפועל הדברים מתנהלים אחרת: פקיד שאחרי 20 שנות עבודה החליט לפתוח חנות לחומרי ניקוי בחסכוניותו הצנועים ובהלוואות ואשראי ספקים שהוא מקבל - סכוייו להצלחה אינם עולים על 5%. יותר סביר שהוא יפסיד את כל שיש לו. בעיני לשכת המס - הוא עצמאי והשומה הנקבעת לו היא 180-190 ש"ח בחודש, בסרם הרוויח אגורה אחת.

למעלה מ-70% מהעצמאים אינם מגיעים להכנסה חודשית של 2,000-2,500 ש"ח. יש מיעוט של עצמאים מצליחנים, שאותו הופכת לשכת המס למודד לקביעה ראשונית של המס. הליכי הערר בנושא זה הם יקרים, ולא פעם אף משפילים. לשכת המס איננה מאמינה לעצמאים חברי ההסתדרות, בעוד שאנו אומרים: "אם לא תאמינו - לא תיאמנו".

מזכ"ל ההסתדרות ישראל קיסר אינו מוכן להכיר בלשכת ארגוני העצמאים בישראל כגורם העוסק בזכויותיהם - כולל נושא המס האחיד. מצד שני אין כתובת לעצמאים בהסתדרות; הנסיונות להקים "שולחן" למענם בחברת העובדים היו נסיונות נפל.

אם נציבות מס הכנסה, הביטוח הלאומי, שרי ממשלה וועדות הכנסת - יכירים בלה"ב - סופו של דבר שאף קיסר יצטרך להכיר באירגון זה.

לשכת ארגוני העצמאים מעונינת בתוצאות ולא בקוסמטיקה הכרוכה בהשגתן. היא מבקשת להגיע לסיכום, שיוכל להיות מוצג אף כסיכום חד צדדי של לשכת המס האומר בין השאר:

- לא תהיה הפליה בין שכיר ועצמאי בגובה המס האחיד, אופן קביעתו ודרכי גביתו.
- הבסיס לתשלום המס האחיד יהיה תשלומים למס הכנסה וביטוח לאומי, ובפועל - פנקסי המקדמות.
- אימות תשלומי המס האחיד ייעשה באופן מידגמי, לכל חברי ההסתדרות - שכירים כעצמאים.
- יהיו ערכאות שימוע וערר לכל המשלמים בגביה בודדת - כולל עצמאים, כאשר בעל המקצוע עצמאי ממקצועו של החבר יהיה חבר בהן.
- ינוסחו כללים פשוטים וברורים לגבי זכויות וחובות העצמאי ו/או כל המשלם בגביה בודדת בהסתדרות - כולל דרכי השימוע והערר.

מדור המיסים

חקנות ניהול ספרים

קיבלת שומה ממס הכנסה - זה אינו סוף פסוק. השומות המגיעות ממס הכנסה בעקבות הדו"חות השנתיים, בדרך כלל, הינן שומות זמניות. לפקיד השומה מוקנית הזכות לשנות את השומה, תוך כחמש שנים. פקיד השומה מנצל, בדרך כלל, את זכותו זו. הנישומים או באי כוחם, מוזמנים לדיון במשרדי מס הכנסה. תפקידו של מפקח מס הכנסה, היושב בדיון, לבדוק את סבירות הדו"חות שהוגשו וכן את פנקסי הנישום. בדרך כלל, כשהכנסה נראית למפקח סבירה או גבוהה, הוא אינו בודק את הספרים. הויכוחים והבעיות צצים, במקרים של הכנסה הנראית למפקח כנמוכה או כשיש ירידה בהכנסות משנה לשנה.

הכנסה, שלגביה קבע פקיד השומה, כי לא נוהלו פנקסים או שנוהלו פנקסים שלא בהתאם לחקנות, יחולו עליה שיעורי מס גבוהים מהשיעורים הרגילים הנהוגים לגבי הכנסה רגילה. כדי למנוע פסילת ספרים וכדי לחזק את עמדת המיקוח בדיונים, מובאת כאן המלצה לניהול פנקסים המתבססת על חקנות מס הכנסה למתורגמנים.

1. ספר תקבולים ותשלומים

- א. הספר יהיה ספר כרוך.
- ב. בספר ירשם כל תקבול וכל תשלום הנוגעים להכנסות ולהוצאות העסקיות, בציון התאריך, מספר החשבון (או המסמך) ופרטי התקבול או התשלום.
- ג. תקבול שממנו נוכה מס במקור, ירשם בסכום הכולל הסכום שנוכה במקור.
- ד. הרישום יעשה בדיו וכל דף יסוכם בדיו.

2. ספר לקוחות

- א. ספר עם או כרססת שיכללו כרטיס לכל לקוח.
- ב. בכל דף או כרטיס לקוח, יירשמו החיובים והזיכויים של אותו לקוח.
- ג. לקוחות, שאינם קבועים ושמתקבל מהם רק תקבול אחד, אפשר לרכז בכרטיס אחד, שיקרא "כרטיס לקוחות שונים".

3. שוברי קבלה וחשבוניות

- א. עוסק מורשה במע"מ ינפיק "קבלה/חשבונית". מי שאין לו חשבוניות, ינפיק "קבלה".
- ב. השובר יכלול: מספר סידורי עוקב, שם הנישום, מספר תעודת זהות או מספר עוסק במע"מ, תאריך, שם המשלם ומענו, סכום התקבול, פרטים על השירות שניתן, חתימת המקבל ופרטי השיק שנתקבל: מספרו, שם הבנק והסניף וזמן הפרעון.

4. חיק תעוד חוץ

חיק ובו המסמכים (חשבון, חשבונית או קבלה) מספיקים או נותני שירותים.

כלי נוסף בידי מפקחי מס הכנסה, הינו הצהרת הון. ועל כך בפעם הבאה.

הכתובת לשאלות קוראים:

יאיר סלע, רואה חשבון, רשב"א 20, ת.ד. 7033, ירושלים 91070.

מחווה למתרגם

אם אתם יכולים להשיג גליון של TIME מ-1 ביולי, ש"ז, תוכלו למצוא שם במדור ספרים, מאמר נלהב של פאול גריי על פרופסור גרגורי רבסה (Rabassa) מניו-יורק. מסתבר שאותו רבסה שימש כמעין "קוואס" (שאלו את זקני ירושלים ויגידוכם...) לפריצת-הדרך אל האנגלית, של גבריאל גרסייה מרקס, ושל סופרים אחרים שכוחבים בספרדית (או בפורטוגזית). אנחנו נהנינו כשקראנו את שלושת הסורים והכרנו אדם שהיה מוכן להשקיע מזמנו וממצו, ו"להפשיל שרוולים" כדי לתרגם סופרים פחות-ידועים, שנראה לו שנעשה להם עוול, בהיעדרם של תרגומים נאותים, ליצירותיהם.

רבסה (66) הגיע אל עולם התרגום (כמו אחרים, רבים וטובים) ממש במקרה. ילדותו עברה עליו בחברת שני אחים, בוגרים יותר, שלא זכו לקבל מיסען רב בספרדית מאביהם, המהגר הקובני, שנישא לאמריקנית והשתדל מאוד להסתגל לניו-יורק, שבה התגוררה המשפחה. די משעשע לקרוא על רבסה, אחד מגדולי המתרגמים מספרדית, בזמננו, שעוד לא התפנה, אף פעם, לבקר בספרד, ארץ המכורה של התרבות הספרדית ולשונה.

*

ועוד... הזמנה

הפעם חוזרת וללונדון (ור' בעמ' 2 של גליון 7 של "תרגימא")

ב-25 בנובמבר תתקיים שם ארוחת-ערב חגיגית של AGM בה ישתתף כמרצה-אורח ג'ורג' שטיינר. דמי ההשתפות בארוחה 20 ל"ש. בין היתר, למדנו על אירוע זה מתוך עיון בחדשות למתרגמים של

The Translators Association 84 Drayton Gardens
London, SW 10 9SB

Tel. 01-373 6642

(זוהי גם הכתובת לקבלת פרסים על האירוע, למי שמזדמן ללונדון).

לנו חיכו בעמ' 12, בגליון זה, שני תמריצים מיוחדים. הסתבר לנו שסדנא דארעא וכו':

- גם באנגליה קורה שהוצאה משמיסה שם של מתרגם (אם כי במקרה זה הכוונה ל"הוצאה-דכה" וראוי גם לציון שהמו"ל התנצל וכו').

- ובאותה אנגליה עדיין קורה שמבקר ספרות, כלומר, הכותב של הערכה-על ספר בכתב-עת כלשהו שוכח להתייחס לתרגום.

מהמחדש (והקיים) בנוף-המילונים

פנינו למר ניצן סגולי שיעריך למעננו את המילון הבא שנשלח לאגודה על-ידי המחבר, ונביא, להלן, תמצית מהערכתו:
ברנד סוקר: מילון לנייר ותאית (Dictionary of pulp & paper), אנגלי/עברי, הוצ' "זוהר", ירושלים, תשמ"ג, 1983.
עד כה, הוציאה, כידוע, האקדמיה ללשון העברית לאור, לא מעט, אסופות ומילונים מקצועיים (טרמינולוגיות) בתחומי-המעשה השונים. האסופות והמילונים מהווים "מעשה-מרכבה" שבו "משתדכים" ו"נצרפים" הרוח והחומר, הידע הבלשני לסוגיו ומלאכות הדפוס והכריכה למיניהן. לכל אלה, לרוח ולחומר נדרשים תקציבים לא מבוטלים, ולכן מיטיבים חברי האקדמיה לעשות כשהם מעודדים גם אחרים לשקוד על הוצאתם של מילונים מקצועיים. במקרה שלפנינו חברו יחד פרופ' ע' איתן ופרופ' מ' ולנשטיין, כשהם מברכים על המוגמר - על עטיפתו הנאה של המילון לנייר ותאית. כי זאת יש לדעת: מילון זה מזים את הכלל ש... הסנדלרים הולכים יחפים; מילון זה שעוסק בעסקי נייר ודפוס - הודפס ברווחה: המילון הודפס באותיות-ברורות. על-גבי נייר נעים למגע, שכושר-הספיגה הנמוך שלו - מאפשר להוסיף בשוליו הערות בעט, כשאלה נועדות לעדכן אותו, בהתאם לשינויים שמתחוללים בשימושי-הלשון וברצונותיו של המשתמש/ים. סוקר דיקדק וסרח באיסוף המונחים, בהגדרותיהם ובהגהתם. למעיין במילון מוזמן מסע מרתק אל עולם-המעשה הדמוקרטי שנפרס בפני המין-האנושי, מאז עשה הנייר דרכו מהמזרח אל המערב - ושימש כאחד מהמאיצים העיקריים של מהפיכת-הדפוס.

סוקר היה מודע ל"פעמי-ההיסטוריה" ולפיכך, כפי שהוא מוסר בהקדמתו הוא סרח והאחיד את "יסודות החיבור והכתיב המקובלים בארה"ב, זאת כביטוי לחשיבותה של הארץ שבה ייצור הנייר הוא הגדול בעולם". ואכן - הספר בנוי לפי הא"ב הלועזי - מהאנגלית לעברית. מאידך, נותרו גם במילון דברים, שבגללם רצוי מאוד יהיה אם יתפנה מישהו לסייע למחבר לעדכן את המילון לקראת מהדורה משוכללת ומשופרת יותר. ונתחיל בכלי - לא נוצלה, למשל, בכלל בתוך המילון עצמו אותה אפשרות-פעולה גראפית שיש לה ביטוי כה מוצלח בעטיפה. והרי לשמות של מכשירים או צמחים "מתבקש כמעט" ליווי מאייר - שיסייע להרחבת-הדעת ולמניעתו של בלבול, בין חלק מיכני אחד למשנהו, בין צמח לצמח וכו' וכו'.
ובאשר לתכנים: ישנם לא מעט נושאים במילון שלוקים בחוסר-האחדה. כך, מוסר לנו סוקר שמות של חומרים, כשבחלקם הוא מסתפק בהצגה של השם העברי, שאיננו, במקרים לא מעטים, אלא תעתיק פונטי של השם הלועזי. ובחלקם - מתגייס המחבר לעזרתנו ומעמיד לרשותנו נוסחה כימית - אך, ממש בצידה (או: בצילה) נמצא גם כינויים וקיצורים, וכך למשל שוכנים בצוותא פולימר כפוליויניל כלוריד, שמסומן כ(PVC) ואשלגן

כלורי שמסומן כ-KCl. בלבול אולי לא מתרחש מכך - שהרי ה-PVC נמצא בסוגריים, אבל הבהירות שמתווספת, אם בכלל - איננה ברורה. התופעה חוזרת גם ברשימת החומצות שמופיעה כבמעין תת-פרק בעמ' 2-6. לא ברור, למשל, מדוע הסנתית, התיו-סולפונתית והתיו-גפרתית שותפות ב"אלמוניות-הנוסחתית" לחומצה האורונתית, ואילו הזרחתית והפרופיונתית זכו "להתנסח".

לסיכום - המחבר שטח והמציא את סיפרו לעיון-המערכת בוודאי ייטיב לעשות אם ישקול את האפשרויות לחקן לקראת המהדורה הבאה דברים אלה, ואחרים - כולל כאלה שאותם נשמח להעביר אליו מחברינו שיעיינו אף הם בספר, שמוחק ע"י וועד-האגודה.

*

זכרונות מהלסינגבור?

רבים מאיתנו זוכרים את יום-העיון שקיימנו בשלהי-החורף של ש"ז באוניברסיטה של תל-אביב. ביום עיון זה הועלתה לדיון בעיית התרגום של יצירות שקספיר לעברית, ואיך-אפשר להחמק מהפרפרזה המתבקשת של לתרגם-או-לחרגם, שהרי "בכל דור חיוב אדם" וכו' וכו'. נזכרנו בכך כאשר נודע לנו שחברתנו יעל לויין כתבה גירסה משלה ("של החבר'ה") לאותו מונולוג עצמו, "ממש לאחר-יום-העיון".

לשמחתנו אף טרחה יעל ושלחה לנו את הדברים והריהם כאן לפניכם. ב"דחילו" ו"ברחימו". אנחנו מקווים שיעל (ת"ד 1342, הוד-השרון) חסכים לשמש כמורה-נבוכים למי שהמילון העברי-עברי שלו "מבאס" אותו בדיוק בערך "פריח" ומכניס אותו למינני "זצים" ו"שוקים" שכאלה, ר"ל.

מקור

To be, or not to be: that is the question:
Whether 'tis nobler in the mind to suffer
The slings and arrows of outrageous fortune,
Or to take arms against a sea of troubles,
And by opposing end them? To die: to sleep
No more; and by a sleep to say we end
The heart-ache and the thousand natural shocks
That flesh is heir to, 'tis a consummation
Devoutly to be wish'd. To die, to sleep;
To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub;
For in that sleep of death what dreams may come
When we have shuffled off this mortal coil,
Must give us pause: there's the respect
That makes calamity of so long life;
For who would bear the whips and scorns of time,

The oppressor's wrong, the proud man's contumely,
The pangs of despised love, the law's delay,
The insolence of office and the spurns
That patient merit of the unworthy takes
When he himself might his quietus make
With a bare bodkin? who would fardels bear,
To grunt and sweat under a weary life,
But that the dread of something after death,
The undiscover'd country from whose bourn
No traveller returns, puzzles the will
And makes us rather bear those ills we have
Than fly to others that we know not of?
Thus conscience does make cowards of us all;
And thus the native hue of resolution
Is sicklied o'er with the pale cast of thought,
And enterprises of great pitch and moment
With this regard their currents turn away,
And lose the name of action.

על-ידי החוג לתורת הספרות הכללית, אוניברסיטת תל-אביב, רמת-אביב,
ביום עיון לזכר מנחם בן-אייר (ריבלין) ז"ל, ה'תשמ"ח, שנערך על-ידי
אגודת-המתרגמים (ה'תשמ"ח).

תרגום

לחיות או לא? זב"ש:

זה יוחר אבו-עלי לחשוב לסבול
ת'רוגסקות ות'חיצים של המזל שמבאט,
או לתפוס פיקוד נגד בוכסה של צרות,
ולחיכנס בהם ברייס? להתפגר; לחרופ
וזהו; ובחרופ להגיד שמחסלים
ת'כאבלב ומלן שוקים מהסבע
שהורסים לך ת'צורה, זה משהו-משהו
שמוכרח לבוא לך עליו. להתפגר, לחרופ;
לחרופ: ומה עם איזה חלום? הי, ליכלכת;
כי בחרופ כזה של פגר איזה חלומות שיכולים ליפול עליך,
אחרי שניפנפת ת'אזיקים של הבנדט,
שירדו ממך: זאת'י הסיבה
שעושה מהחיים הארוכים האלה סמטוחה;
לא נשבר לך מהחוקן שהזמן מכניס לך, מהפדיחות שהוא עושה ממך,
מהממשלה שלא פריית, מהפה המלוכלך של השוויצרים האלה,

מהנחס בגלל נקבה שלא רוצה, מהשופט הבנזונה,
מהראש שהבוטים תופסים ומהקללות
שהבנדם שנקי חוסף מאיזה חנטריש,
אפילו שהוא בעצמו יכול לסגור עניין
עם סכין קפיצית? מי יכול לסחוב ת'סיפור הזה,
לקטר ולהזיע מהחיים המחורבנים האלה,
אבל מה? הפחדמות ממהו אחרי שמתפגרים,
חורר הזה שמהחנה הסופית שלו
אף אחד שנוסע לא חוזר, משגע ת'שכל,
שבא לנו יותר טוב לסבול ת'בעיות שיש לנו
משלהתחפף לבעיות מההפסדה.
כשהראש דופק, יעני, הלב שלנו בתחוננים;
וככה הצבע שהטבע שם לאופי של הגבר
נעשה חיוור כמו מלאכהמות בגלל הצל הלבן שקורה כשחושבים,
וסטוצים פנן, הכי-הכי,
בגלל החשבונות האלה מתפקששים,
ועכשיו שווים לתחת.

ואחרון אחרון חביב: במת-תרגימא

יפה עשתה חברתנו גילה שמואלי שסיגרה לנו תדפיסים ממאמרים שכתב אביה,
פרופ' אפרים שמואלי ז"ל, שנפטר לפני כחודשיים.
במת-תרגימא גאה לארח מאמר, ששמו המתריס - "אמנות-התרגום בירידה?"
מעיד, לדעתנו, על אותה מעורבות רוחנית שכולנו מצווים לה בבואנו
לתרגם. המאמר מובא ככתבו ב"הדואר", ה' אלול ה'תשמ"א בכמה השמטות
קלות, שזמן-השמיטה מחייבן לעניות-דעתנו.
ולתודה מיוחדת ראויה גילה שבחרה וגילתה מאמר שהוא עצמו בבחינת יד
לזכרו של מתרגם-עמית, מנשה לוין ז"ל.

אמנות התרגום - בירידה?

לזכרו של מנשה לוין - מתרגם דגול
מאת אפרים שמואלי

אחת החוויות המרהיבות ביותר של הקוראים העברים בדורותינו היא העוצמה
וההיקף של מלאכת התרגום, שהכניסה במשך שנים שנה בערך את רוב ספרי
המופת של אומות העולם לתחומה של הספרות העברית. חזיון זה מרעיש מאד,
אם מתבוננים בו מן הבחינה הספרותית-האמנותית וגם מן הבחינה
ההיסטורית - לאור צעירותה של ספרות החול העברית ומאבקה עם תרבויות
ישראל שקדמו לה.

החל מ"גשם הנדבות", שהורידו עלינו בנעורינו הוצאת א.י. שטיבל באירופה והוצאת "יפת" בארץ ישראל ועד מקבלי פרסי טשרניחובסקי האחרונים, קנחה לעצמה הספרות העברית החדשה אוצרות יקר, שהרחיבו את דעת העולם על מרחביו ועל מעמקיו ודעת הנפש על לבטיה ונפתוליה, קורות אדם וגוי ועלילותיהם. על דרך המליצה ניתן לומר, שמלאכת התרגום העשירה עושר רב את "אהלי שם" בהשכיכה בהם את "יפיפותו של יפת", (ובעיקר נאה מליצה זו למתרגמים מיוונית ומרומית). רק זמן קצר, כימי דור, לאחר הפלא של חחיית הלשון העברית בדיבור, במשא ומתן ברשות הרבים וברשות היחיד, כלשון מודרנית לכל דבר של עם היושב בארצו - ולפלא זו הלא השתאו רבים - קם הפלא של כיבושי ספרות אדירים, לטיפוסים על פסגות שירה, סיפור והגות והשתלטות רוחנית על מרחבים גדולים וכל אשר בהם מן המישור וההר - דראמה לאומית-אנושית כבירה של התמודדות עם עולמות זרים במאבקו של העם היהודי להיות עם בעל סיפורת חיה.

משנת 1917, משהוקם מפעלו של א.י. שטיבל, נקרעו מיד חלונות רחבים במיצר "תחום המושב" שברוסיה ובארצות מזרח אירופה, הלך ונחגשם בימי המהפכה הרוסית ואחריה, ולא מעט מן הכוח האמנציפטורי שלה, אחד החלומות המזהירים של דורשי ספרותנו בדורות האחרונים! לצאת אל שפעת אורותיו וצלליו של העולם ולהעביר נכסי ספרותו החשובים אל דפוס הלשון העברית. ספרות מתורגמת זו סיפקה את צרכי הדור בחומר של קריאה וגם עוררה את יצר הקריאה, הדריכה ופיתחה את החושים ואת הדעת. בזכות מלאכת התרגום התחילה באמת תקופה חדשה בספרות העברית עם תום מלחמת העולם הראשונה. רק במלים גבוהות אפשר לתאר את גודל החשיבות של מהפכה ספרותית זו, שהרחיבה את גבולות חיינו. בהישגים הגדולים נטלו חלק סופרים-אמנים, מספרים ומשוררים והוגים, ומהם אנשי עט שעשו את התרגום קבע אומנות-אמנותם. כמעט כל הסופרים העבריים הנודעים בשם עמלו, אם מעט ואם הרבה, להתקין דירה נאה ליצירות מופת לוועזיות בלשון העברית...

במחקרי בחורת הפרשנות, בפילוסופיה של ההרמנויטיקה (עין ספרי האחרון "אדם במצור", יחדיו, תשמ"א), נתברר לי כמה הפליאו לעשות מתרגמים חשובים בלי להיזקק לתורת התרגום, ובהרצאתי על אמנות התרגום במועדון "מלוא" (ב-2 ליוני ש.ז.) העליתי על נס את פעלו של אחד מאמני התרגום, את זכרו של מנשה לוי, שנסתלק מקרבנו זה מקרוב. לאחר שהשמעתי עליו כמה דברי שבח, כיאות לכשרונו הגדול ולהתמדתו, שבהם העשיר את ספרותנו ביצירות רבות ערך ודעת, בעיקר מן הספרות הצרפתית והאנגלית, הזכרתי את הדברים, שהשמיע הד"ר צבי וויסלבסקי, בטקס מתן פרס טשרניחובסקי למנשה לוי על תרגום "בית תיבו" לרוז'ה מארסין די גאר, בשנת 1952. וויסלבסקי, שהיה עצמו מתרגם מובהק (פרויד, בובר,

"הקפיטאל" למארקס, שופנהוייר, גיטה, הרמן כהן ועוד) וגם אחד המעטים, שעסקו בסוגיית התרגום, בספרו "חבלי תרבות", ביותר מן הבחינה ההיסטורית - הפגישה והמאבק עם התרבויות - השמיע באותו טקס דברים המעידים על ידיעתו הרבה והאינטים של קשיי התרגום: "מנשה לויין שקד למצוא לכל ביטוי, לכל שם וכל פועל ותואר של המקור, ביטוי ושם ופועל עברי כנגדו, ולשם כך הוא צולל במקורות העבריים ומעלה שימושי לשון וכינויים ישנים וחדשים. מהכמות העצומה של תרגומיו עולה איכות נאה, ואף נסיונותיו לחרוג מתחומי התחביר העברי המקובל ראויים לתשומת לב, אף על פי שיש לחלוק עליו בענין זה. שקוד הוא להסתגל לסגנונות השונים של ספרים המתורגמים על ידו, ונמצא מסגל אותם לכליה ולמלותיה של הלשון העברית. אוצרו הלכסיקאלי רב, ואין הוא ניתן אלא בעמל יגיעה מרובה, בניפוי אחרי ניפוי, בהתקנתו של דו-שיח מודרני, במיצוי בחריפות האפוריסטית אצל כמה מן הסופרים של הזמן החדש, ששקד על תרגומם".

מקובצים בדברים מעטים אלה שבחים רבים למחרגם: עושר לשוני, דעתו הרחבה, חריפותו, כושר הסתגלותו. ואף כי יש בהם גם רמז להרהור ביקורת על חידושי המחרגם בתחביר (איני יודע למה בדיוק התכוון), הלא יצא כאן מנשה לויין וידו על העליונה במאבק על הקושי העיקרי שבתרגום. הקושי הוא, כידוע, למצוא מיתאמים וזיווגים ללשון המקור. כלומר - פסוקים ומשמעים שיהיו שקולים בשתי הלשונות אלה כנגד אלה, "אדקוואציה של אקוויוואלנטים", כלשון בעלי תורת הספרות האחרונים, המחבבים מונחים לועזיים, או מוטב לומר בלשוננו - התאמה מכוונת, שהדברים יהיו שקולים זה כנגד זה, וכל משמע ימצא את בן זוגו.

ואמנם בעית ההתאמה חמורה ביותר: כיצד מקיימים את הכלל הראשי של כל פרשנות ותרגום - נאמנות למקור, שיהיה המתרגם מקבל מרותו, ולא ינסה להשתלט עליו על ידי הוספה או גריעה, עקיפה והחלקה, תרגום בלא הגבהה ובלא הנמכה. לכלל הרמונויסי ראשון זה נוספים עוד שלושה כללים אחרים, חשובים אף הם, אבל הוא העיקר. ואי אפשר לי להרחיב כאן את הדיבור על הכללים ועל הדרכים, שבהם מקיימים אותם בעבודת תרגום מעולה. אבל אם ניתן את דעתנו על ענין ההגבהה וההנמכה, דואב הלב לראות מתרגמים רבים בימינו, שמחמת מחאה כנגד המגביהים לשונם בדור הקודם, התחילו להנמיד, אפילו במקום שהמקור נוקט לשון רמה יותר... הנמיכות היא מרידה מדעת. חוששני, שהיא גם מרידה בעצמיות של הלשון העברית ושל התרבות העברית הלאומית-הישראלית, המתחדשת עלינו, תרבות שהיא עדיין נסע רך, הצריך טיפוח מעולה ביותר. תרבות זו נעשתה בדורנו בית פרוץ לכל רוחותיו. הרבה מגמות תרבות, לשונות ותפיסות עולם

מתגוללות במדינתנו בערבוביה, והחזקה שבמגמות אלו היא המגמה הקוסמופוליטית, בדמות אמריקניות תקנית ותת-תקנית, שהיא הציביליזציה השלטת. אבל לשונה של מגמה זו בתחומנו היא לשון בלולה ודלה, ובעיקר לשון סכנית-חיזונית. נתרבו המתרגמים, שלא למדו ולא שנו את אוצרות הלשון העברית במקורותיה, והם כותבים לצרכי הקוראים, שגם הם לא למדו. לשונם של אלה ואלה רדודה, ואם אינה משובשת בדקדוק ובתחביר, היא תת-תקנית בסגנונה ובאוצר מליה.

בימי גבורתה של אמנות התרגום העברית, עד לפני עשרים שנה בערך, ניזונה היתה מכוחה של עצמיות התרבות והלשון העברית וגם חזרה וזנה אותן. אמנם כבר אז הובעו חששות, שמא עתיד התרגום לסטטס ולדלדל ולבלוע. היום העצמיות של התרבות הלאומית הישראלית נחלשה מכמה וכמה סיבות. הרבה יש לתלות את הקולר בבני הארץ, שגידולם היה בעברית, בהם, במוריהם ובסופריהם, סופרי הדור הזה, שלא גילו תקיפות עברית לשונית וביטחה תרבותית פנימית, המושכת ברצי קסם, ונהפוך הוא, לשונם נשמעת כלשון לעז, ואין צורך לומר - בספרי מחשבה ומדע. ניתן לומר, שבדרך כלל כוחה של לשון התרגום והנורמות שלה הם אספקלריה ללשון המקור ולתביעותיה. הלשון העברית בספרות העברית שבימינו, הן במקור והן בתרגום - הכל תלוי, כמובן, בכוחו של סופר ומתרגם, ואין הכל שווים לכוח, על פי רוב היא דלת שורשים, ויש בה רק מעט מריחה וטעמה של הספרות שבתרבויות ישראל האחרות.

בניגוד למשוער ולמקובל בשיחת הבריות עולה מן הנתונים הסטטיסטיים, שבשנת 1979/80 (ראה פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אפריל 1981), מכלל הספרים, שהוצאו לאור בשנה הנסקרת (כ-4,900) נכתבו כשבעים למאה במקורם בעברית, ומכל הספרים העבריים (כ-3,000) היו כששים וארבעה למאה, סיפורים, שירה וביקורת. ביתר דיוק: הרושם שספרי התרגום מרובים יסודו בעובדה, שרק קצת למעלה מחמישים ספרים למאה נדפסו באותה שנה במהדורה ראשונה, השאר היו הדפסות נוספות או מהדורות חדשות, לשון אחרת: בתחומי הסיפור, השירה והביקורת באמת היו כמחצית הספרים בשנה הנסקרת ספרי תרגום. על כך יש להוסיף את מספר העותקים של ספרי תרגום העולם בהרבה על מספר העותקים של ספרי המקור. ואין צורך לומר, שהלימוד האקדמי אצלנו עומד על ספרי לעז, ומרצים ופרופסורים רבים כותבים לועזית כדי להתקדם בדרגתם, והלשון העברית מזדלזלת בלימוד הגבוה, אם לא לקחה ולא נפגמה עוד בימי הלימודים בתיכון.